

PISATELJ MED JOHANNESOM GUTENBERGOM IN BILLOM GATESOM

Pisatelj je danes tesno povezan s tiskano besedo. Knjiga je trenutno najbolj dovršen medij za prenašanje tiskane besede in pisateljevega sporočila. Kadarkoli pa se pojavi nov medij, se začnemo vznemirjeno spraševati, ali je knjiga ogrožena. Je pisatelju tisk še vedno najbolj ustrezen prenašalec umetniškega sporočila, ali bo podlegel čaru novih medijev? Od tu je le še kratka pot do zaskrbljenosti, ali bo knjiga izumrla in z njo tiskana beseda.

Takšna in podobna vprašanja so se nam zastavljala že ob prihodu radia, pa spet ob pojavu filma in televizije. Za televizijo so mnogi napovedovali, da bo uničila tako radio kot film. Zdaj pa nam grozijo novi, še bolj vabljivi mediji, katerih podlaga je računalnik.

Ni mi znano, ali so se že v pradavnini spraševali podobno ob uveljavitvi gledališča, ali bo uničilo običajno pripovedovanje zgodb. Čisto mogoče, da so plemenski starci ob ognju godrnjali, kako bo mladina z obrednimi plesi uničila pripovedovanje zgodb, ker bodo hoteli vsi plesati, namesto da bi poslušali plemensko izročilo.

Toda gledališče je bilo v svojem bistvu samo razširjeno pripovedovanje zgodbe na več pripovedovalcev, obogateno z igro, glasbo in plesom. Zato je šlo s pripovedništvom v vezani in navadni besedi z roko v roki. Ko so odkrili pisavo in začeli zgodbe zapisovati, je zgodbarstvo dobilo celo prednost. Zapisana igra je ostajala na papirju samo nespremenljiva zgodba, medtem ko uprizorjena igra ni bila nikoli popolnoma enaka.

Z Gutenbergovim izumom tiska je postala knjiga dostopnejša več ljudem in tako si je zgodbarstvo še utrdilo svojo veljavo. Novi medij radio ni v ničemer ogrozil niti pripovedovanja zgodb niti knjig, kvečjemu je dopolnjeval. Prva resnejša nevarnost za knjige je bil film, za njim televizija, ki je prinesla sliko iz kina v domove. Vlak, ki je v filmu bratov Lumière prihrumel na postajo čez vse platno, da so se gledalci na premierah v strahu razbežali, je nudil navidezno resničnost življenja dosti bolje kot knjiga. To pa je bilo tudi vse. Film je ostal iluzija, medtem ko je bilo med branjem knjige še naprej mogoče čutiti prave občutke in resnične človeške stiske, ker se knjiga ne dogaja na platnu, ampak v človeški duši.

Sprva pa sta film in pozneje televizija zares ogrozila knjigo, čeprav za kratek čas. Toda svojo mikavnost in s tem prednost sta izgubila zaradi visokih proizvodnih stroškov. Da bi jih pokrili, so morali proizvajalci vsebino filma in televizijskih oddaj prilagoditi čim širši množici, kar je nujno vodilo v poplivitvev. Pri televiziji še toliko bolj kot pri filmu. Seveda je s tem zahtevnejši gledalec izgubil zanimanje za večino filmov in televizijski program in se je vrnil h knjigi. Čeprav je treba priznati, da najboljši filmi vseeno lahko nudijo gledalcu več umskega in duhovnega užitka kot televizija, včasih skoraj toliko kot pri branju knjige. Vendar je to prej izjema kot pravilo.

Potem so prišli osebni računalniki. V pičlih treh desetletjih se je osebni računalnik izkopal iz plenic in začel predrzno ogrožati pošto, telefonijo, trgovino, časopise, druge medije, izpodrinil je povsem pisalni stroj in načel zdravje knjige. Kar pa streže po življenju knjigi, je za Slovence smrtni greh posebne vrste.

Računalnik se nam zdi še zlasti nevaren knjigi zato, ker bralne navade in ljubezen do knjige pridobimo v otroštvu. Računalniške igrice so zlahka osvojile mladino. Psihologi zatrjujejo, da obstaja že psihična zasvojenost z igricami, ki se v svojem bistvu prav nič ne razlikuje od drugih odvisnosti. Ko si enkrat notri, se je temu težko upreti.

Vendar se mi zdi, da se dogaja isto, kot se je dogajalo ob radiu, filmu in televiziji. Začetno navdušenje popušča. Igrice so si postale podobne kot jajce jajcu, otroci so se jih naveličali in se vračajo h knjigi. To mi potrjujejo v pogovorih tudi mnogi knjižničarji in učitelji. Obisk v knjižnicah narašča tako med mladimi kot odraslimi. Televizija in računalništvo izgubljata mik.

Tisti pa, ki še vedno vneto igrajo igrice in jih knjige sploh ne zanimajo, tako ali tako niso nikoli brali. Biti si moramo na jasnem, da ne berejo vsi. In da od knjige ne odvrta samo igrice in televizija, ampak tudi druge stvari: družba, hoja v hribe, šport, gostilna, vrtičkarstvo; pač vse tisto, kar rad počneš. Branje kot stalno duhovno potrebo čutijo samo nekateri ljudje; s tem se je treba sprijazniti.

Po svoje bi bili lahko zadovoljni. Računalnik z vsem, kar mikavnega ponuja, smo odrinili na mesto, ki mu gre. Je samo orodje za delo in pripomoček za zabavo. Ne more pa nuditi tistega, kar človeku ponuja knjiga. Knjiga ti ponuja še vedno vse: zabavo, poneumljanje, modrost, znanje, izobraževanje, potovanja po neznanih krajih, potapljanje v globino duše, duhovni užitek, veselje in žalost, tolažbo in vznemirjenje. Tega za zdaj ne zmore noben drug medij.

Knjig prodamo iz leta v leto več. Kljub tarnanju, kako slabo se piše knjigi, imamo okoli 600 založnikov, ki na leto izdajo že skoraj 3.000 naslovov, kar je na prebivalca več kot v večini evropskih držav. Večji del knjig tudi prodamo, pa je čisto vseeno, ali kupcu, ki uživa ob branju iz notranje potrebe, ali zato, ker mu knjige krasijo police.

Vsi sicer še niso obupali nad računalnikom kot prenašalcem književnosti. Založba Gallimard je *Malega princa*, eno najlepših knjig iz svetovne besedne zakladnice, letos izdala na zgoščenki. Takoj po izidu so jo razglasili za doslej najboljši cederom za otroke. Mladi in stari otroci lahko interaktivno sodelujejo z *Malim princem*. Namesto njega nahranijo lisico in jo udomačijo, zalivajo prinčevo vrtnico, odkrivajo nove planete, prinčev planet pa varujejo pred baobabi. S klikom miške odprejo okence s podatki o pisatelju in se seznanijo z njim. K sreči še ni zraven igrice, v kateri bi lahko vnovič sestrelili pisateljevo letalo.

Seveda to ni več književnost. Tako kot film, posnet po knjigi, ni več literatura. Vprašanje je samo, ali bo otrok še hotel gledati *Malega princa* s srcem skozi knjigo, ali se bo rajši vdal razkošni paši za oči in se zadovoljil s hranjenjem lisice na računalniškem zaslonu. Ne pozabimo tega, da je *Saint-Exupéryja* enkrat že pokončala tehnika.

Književnost se povezuje z računalniki tudi pri nas. Pisatelj Miha Mazzini je enega od svojih romanov že poslal v medmrežje. Pesnik Jaka Železnikar je pred kratkim v novomeški knjižnici Mirana Jarca povabil obiskovalce k interaktivnemu sooblikovanju končne podobe svojih pesmi s pomočjo računalnika in dostopa do Interneta.

Da pa zgoščenka ni vsemogočni zmagovalec, se zavedajo tudi v računalniški industriji. Trenutno razvijajo elektronsko knjigo. Obstaja iz stalne škatle z ekranom in zamenljivega vložka. Škatla ima podobo knjige in na zaslonu lahko bereš in obračaš liste knjige, ki je posneta na vložku. Obdržati hočejo iluzijo knjige in

premagati bralčev odpor do elektronike po drugi poti. Vržeš ga skozi vrata, pa pride nazaj skozi okno. Razumsko gledano to niti ni tako slabo, kajti za vsako knjigo je treba posekati veliko dreves. Tega ne smemo pozabiti. In prav tu je po mnenju Billa Gatesa skrita velika prednost pred Johannesom Gutenbergom.

V glavah znanstvenikov se seveda porajajo še mnoge druge zamisli. Računalnik omogoča tudi razvoj namišljene resničnosti, ki bo dosti bolj nevarna od računalniških igrlic. Mnogih zamisli, ki šele nastajajo v računalnikih, da bi z njimi premagali knjigo, pa seveda sploh še ne poznamo.

Osebnostno mislim, da je ves strah pred tehničnim razvojem odveč. Tehnični razvoj preveč povečujemo. Človeštvo je doseglo strahoten tehnični napredek, miselno in čustveno pa se je komaj kaj spremenilo. Zato preradi pozabljamo na temelj pisateljevega poslanstva: pripovedovanje zgodbe. Je zgodbar, ki je bil najprej pripovedovalec. Pisatelj je postal šele z nastankom pisave. Nove tehnike res utegnejo kdaj v daljni prihodnosti nadomestiti knjigo, vendar bo zgodbarjevo poslanstvo ostalo nespremenjeno – pripovedoval bo zgodbe.

Zato me kot zgodbarja pravzaprav sploh ne zanima, v katerem mediju bom ljudem pripovedoval zgodbo. Vsekakor se bom vedno odločal za tisti medij, ki bo ljudem najbližji: zato bo tudi najbolj izpopolnjen in najbolj razširjen. Izpolnjevati pa mora še en pogoj: ljudem mora moja zgodbo prenašati kar se da natančno tako, kot to želim jaz. Za zdaj je to zame knjiga. Verjetno bo še dolgo ostalo tako.

Blanka Bošnjak
Mariborska knjižnica, Maribor

KNJIŽEVNA VZGOJA V MLADINSKI KNJIŽNICI: DA ALI NE?

1. Vzgojno-izobraževalna funkcija mladinskih knjižničarjev

Mladinske knjižnice in oddelki splošnoizobraževalnih knjižnic vseskozi na različne načine skrbijo za pritek novih članov. To jim uspeva le z navezavo strokovnih kontaktov z različnimi tipi vzgojnih ustanov (vrtci, osnovne šole ...), s kvalitetno knjižnično ponudbo gradiva ter informacij in s pestrimi oblikami dela z mladino. Vse te individualne in skupinske oblike dela oziroma dejavnosti lahko uvrstimo v knjižnično in knjižno vzgojo, katere del je tudi književna ali literarna vzgoja.

»Knjižnična vzgoja je postopno, starostni stopnji primerno in sistematično usposabljanje otroka v samostojnega uporabnika knjižnice z vsemi knjižničnimi pomagali (katalogi vseh vrst, priročniki, leksikoni, atlasi, bibliografije itd.). Končni cilj knjižničarjevih pedagoških prizadevanj je otrok, ki knjižnico potrebuje in jo redno obiskuje, pri čemer pa ni samo bolj ali manj pasiven odjemalec knjig, ki mu jih po svoji presoji izbira knjižničar, marveč osveščen uporabnik, ki knjižnico aktivno obvlada.« (Kobe 1974: 31)